

MODULARIZACE VÝUKY EVOLUČNÍ A EKOLOGICKÉ BIOLOGIE
CZ.1.07/2.2.00/15.0204

Fylogeneze a diverzita bezobratlých - cvičení

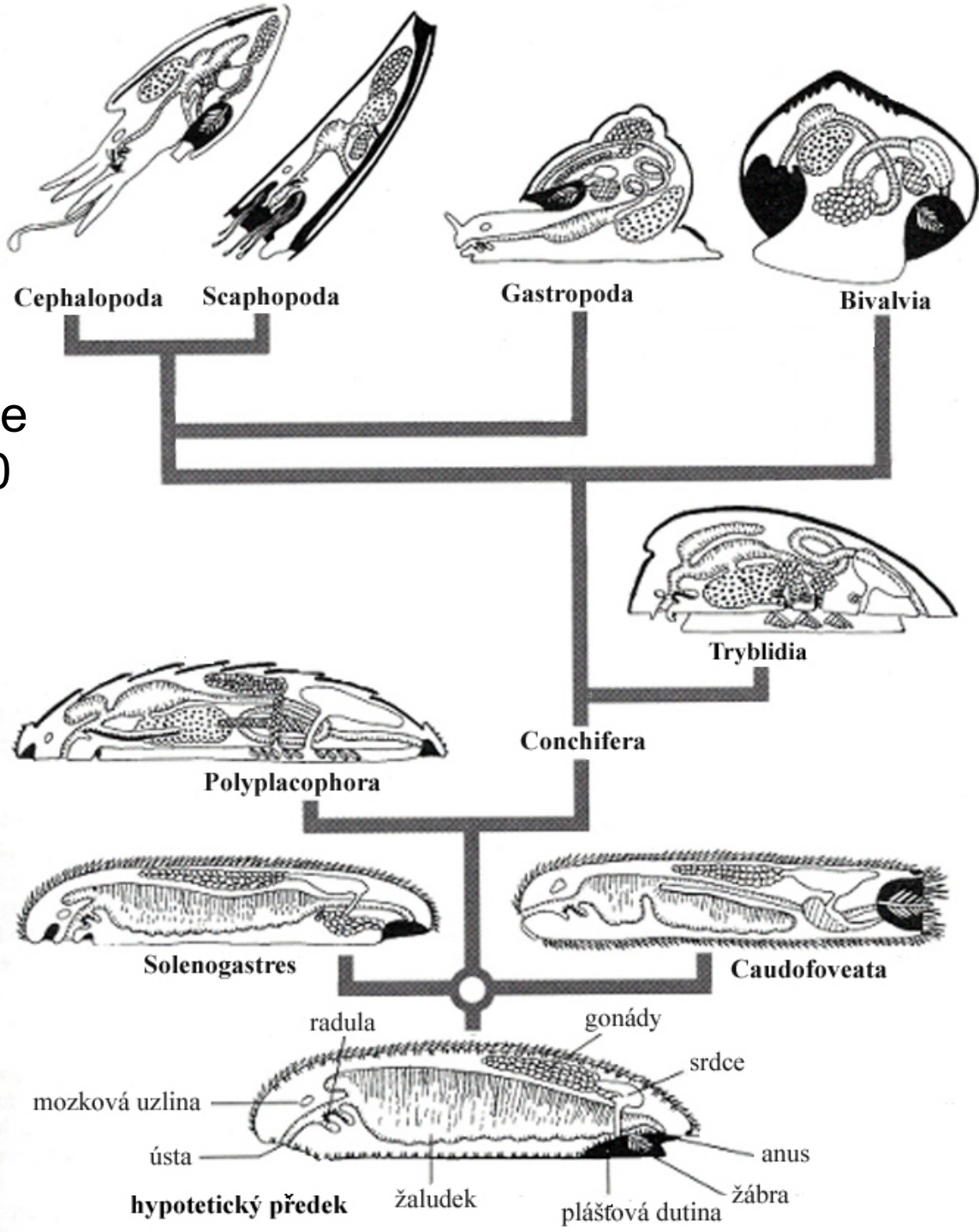
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

měkkýši - fylogeneze

měkkýši jsou druhým druhově nejpočetnějším živočišným kmenem (po členovcích)

v současnosti je známo více než 100 000 recentních (80 % tvoří plži) a 35 000 fosilních druhů

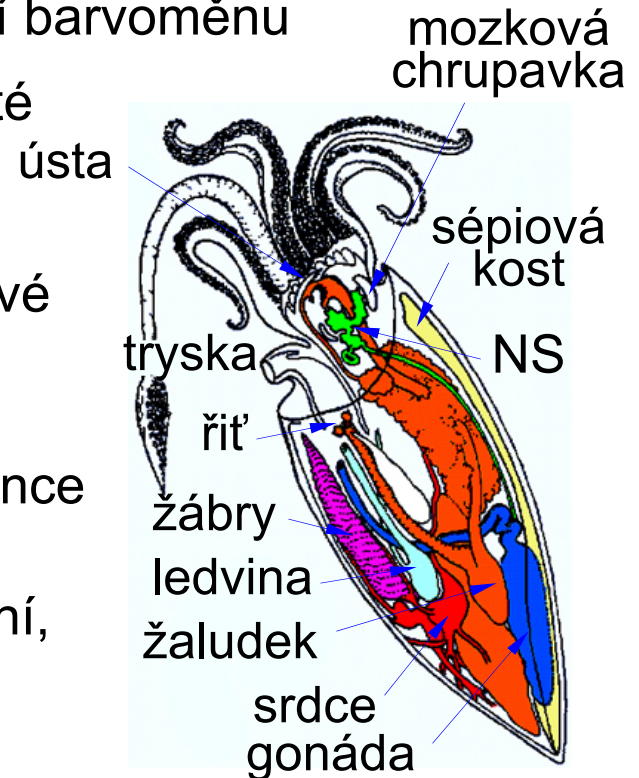
fosilní jsou známí už od kambria, jsou stratigraficky velmi významní

Tuto prezentaci vytvořil a laskavě poskytl M. Horský 😊.

Cephalopoda - hlavonožci

- výhradně mořští měkkýši, volně pohybliví a draví; nápadný je pokročilý stupeň vývoje některých soustav a orgánů
- noha je přeměněna na chapadla s přísavkami a trysku (nálevkovitý pohybový orgán - reaktivní pohyb pomocí vypuzování vody z plášťové dutiny); hlava s velkýma komorovými očima
- v pokožce jsou četné chromatofory umožňující barvoměnu
- v ústech jsou kromě raduly také dvě zobákovité čelisti, do zubů raduly ústí jedové žlázy (modifikované slinné)
- útrobní vak je bilaterálně souměrný, do plášťové dutiny ústí inkoustová žláza (obrané reakce)
- CS: srdce s komorou a 2 nebo 4 předsíněmi (stejný počet je i žaber a „metanefridií“), tendence k uzavřené
- gonochoristi s přímým vývojem, oplození vnitřní, (spermatofóry přenášeny hektokotylovým ramenem)
- celkem asi 6 000 spp., (7 500 fosilních)

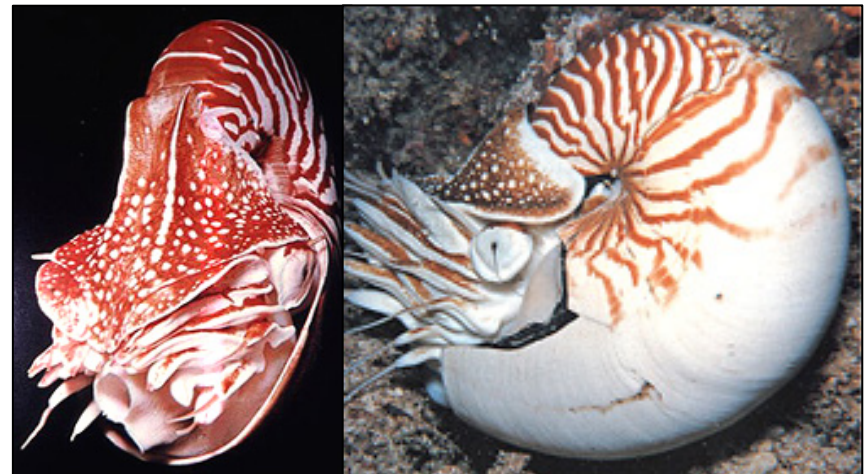
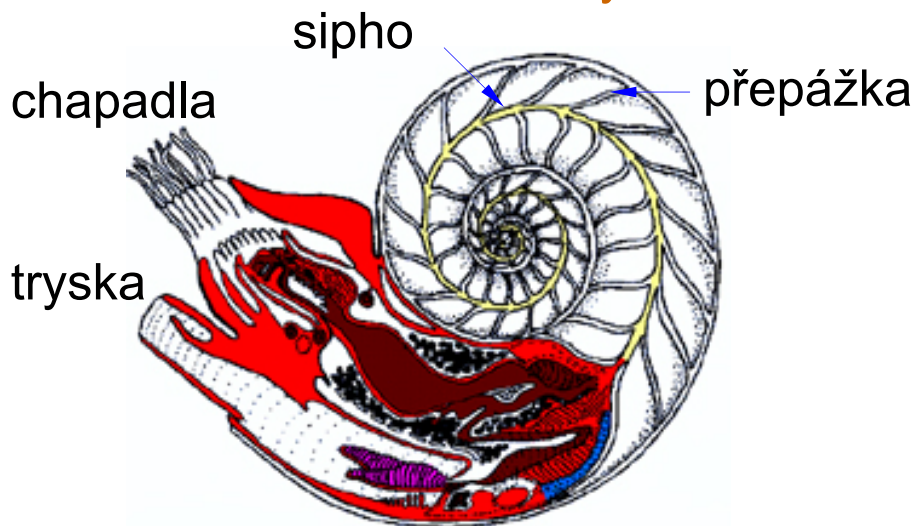

Nautiloidea - čtyřžábří

- dva páry žaber, metanefridií a srdečních předsíní; 80-90 chapadel bez přísavek; pouze 6 příbuzných druhů rodu *Nautilus*
- schránka je spirálovitá s přepážkami, živočich žije v posledním oddíle, ostatní jsou naplněné dusíkatým plynem; v přepážkách je otvor kterým prochází trubicovitý výběžek útrobního vaku - siphon
- je to starobylá skupina, nemají některé pokročilé struktury (oční čočka, inkoustová žláza, chromatofory)

Nautilus pompilius - loděnka hlubinná, 25 cm, obývá hloubky do 700 m v Tichém a Indickém oceánu

- jeden pár žaber, metanefridií a srdečních předsíní; 8 nebo 10 chapadel s přísavkami; schránka redukovaná nebo chybí

1. Octobrachia - chobotnice

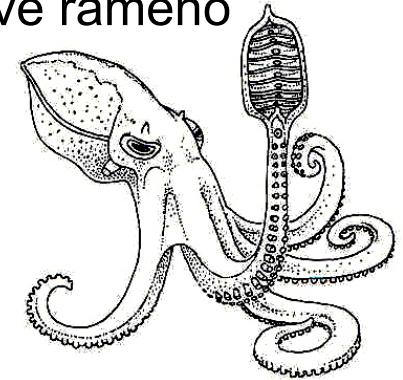
- vakovité tělo bez vápnité schránky a s 8 chapadly
- cévní soustava je částečně otevřená

Octopus vulgaris - chobotnice
pobřežní, max. 1 m, běžný
středomořský druh

hektokotylové rameno

Argonauta argo - argonaut
pelagický, samice vytváří kolem
těla hlenovitou schránku pro vajíčka

2. Decabrachia - desetiramenatci

- na hlavě je 10 ramen, jeden pár je delší (lapání kořisti)
- okraje pláště vytváří plovací lem, cévní soustava zcela uzavřená
- schránka redukována na tzv. sepiovou kost

Loligo vulgaris - oliheň obecná (kalamáry), lem jen v zadní části coby trojúhelníkové ploutvičky

Architeuthis dux - krakatice obrovská, max. 20 m - největší žijící bezobratlý, hlubokomořská

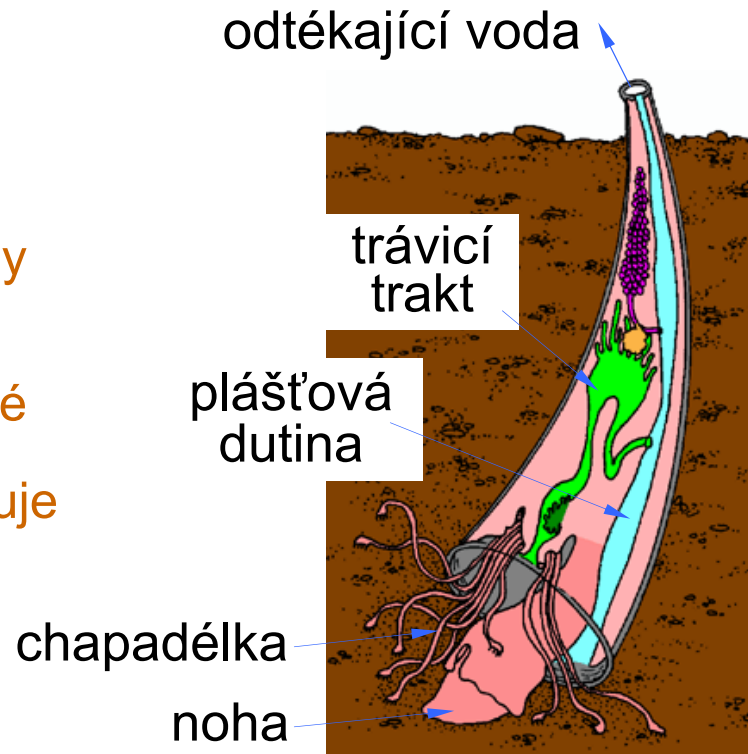
Sepia officinalis - sepie obecná, 30 cm, běžný druh na mělčinách evropského pobřeží; sepie jsou velmi inteligentní živočichové, schopní učení, komunikují mezi sebou pomocí postavení chapadel a změn zbarvení těla

Scaphopoda - kelnatky

- pouze mořští měkkýši s trubicovitou, mírně prohnutou a kónickou schránkou, která je na obou koncích otevřená
- širším otvorem jsou zahrabáni v substrátu a vystrkují jím kónickou nohu, kterou ryjí; víří tak detrit, který zachycují dvěma trsy hlavových chapadélek
- celkem je známo okolo 350 druhů

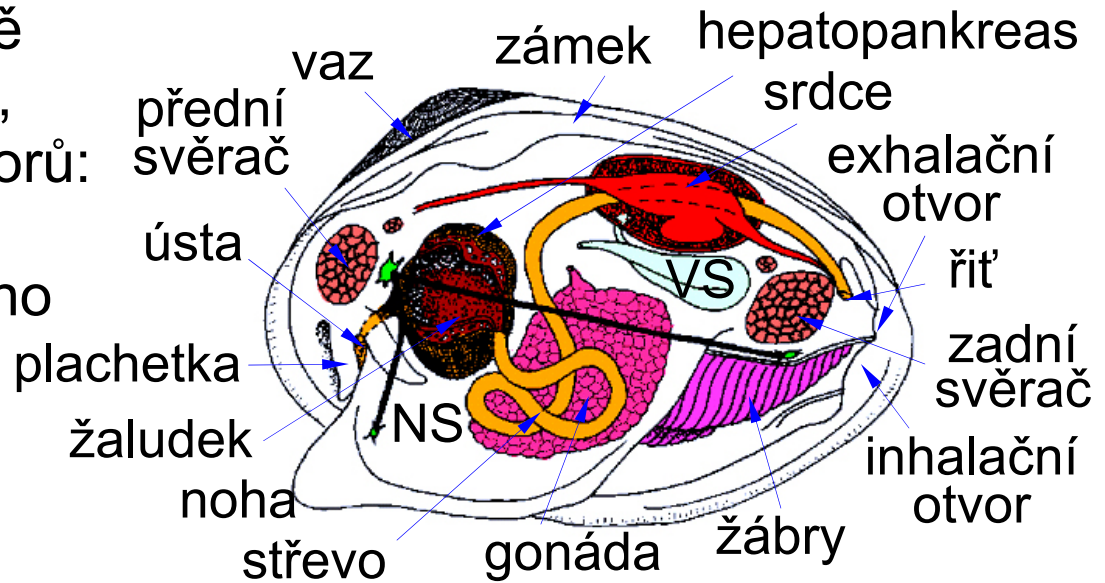

***Dentalium* spp.** - kelnatka, některé druhy obývají litorál, ale většina je vázána na hlubší až velmi hluboké vody, v dospělosti se délka schránky pohybuje od 1,5 do 12 cm

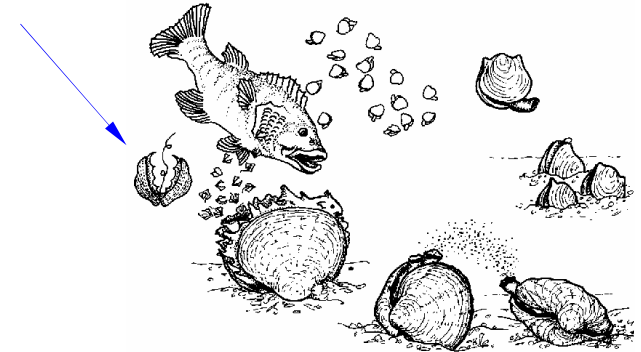
Bivalvia - mlži

- mořští (převažující) a sladkovodní, celkově 15 000, u nás 29 spp.
- tělo je bilaterálně symetrické, laterálně zploštělé, s redukovanou hlavou a kýlovitou nohou; kryté dvěma lasturami
- lastury symetrické až na zámek, tvořeny do sebe zapadajícími zuby; spojeny jsou vazem z periostraka, který lastury trvale rozevívá; zavírány jsou pomocí svalových svěračů (adduktorů)
- okraje pláště jsou k sobě přimknuté, často srostlé, pouze s výjimkou tří otvorů: pro nohu, inhalačního (vstupního) a exhalačního (vyvrhovacího)
- voda vtéká inhalačním otvorem na zádi těla; omývá žábry, kde je odebírán kyslík a drobné částičky potravy (mikrofágové); pohyb vody, vychytávání a transport potravy zajišťuje řasinkový epitel

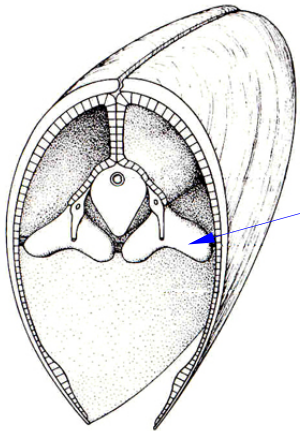

- kolem inhalačního otvoru jsou osfrádia (chemoreceptory)
- převážně jsou gonochoristi (primární), schopni měnit pohlaví v průběhu života; vývoj přímý (živorodí) nebo přes larvální stádium (volně žijící veliger nebo parazitické glochidium)
- klasický systém je založen na morfologii žaber

1. Protobranchia - perožábří

- pouze jeden pár žaber tvořený ze dvou řad trojúhelných lupínek na společné stopce

Nucula nucleus - oříškovka obecná
14 mm, sublitorál až do hloubek
okolo 150 m, hojný druh evropských
moří

v letech 2001-3 zde byli na základě sekvencí DNA zařazeni zástupci rodu *Xenoturbella* (dnes samostatný kmen druhoústých), sekvenována však byla potrava (embrya r. *Nucula*) ☺

2. Filibranchia - nitkožábří

- dva páry žaber jsou tvořeny dlouhými vlákny, zahnutými do tvaru písmene W, bez sifonů in- a exhalačního otvoru, pouze mořští

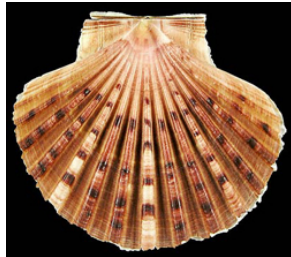

Mytilus edulis - slávka jedlá, 9 cm, často masově na skalách příbojové zóny, kde se přilepuje byssovými vlákny, hojně konzumovaný druh

Pinctada margaritifera - perlotvorka mořská, 30 cm, Tichý a Indický oceán

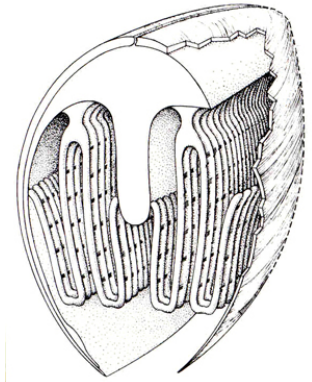
Pecten jacobaeus - hřebenatka svatojakubská, 13 cm, asymetrické lastury - spodní je plochá, druh je spojen s legendou o apoštolu Jakobovi

Pinna nobilis - kyjovka ušlechtilá, 80 cm, přídí ukotvena pomocí byssových vláken v substrátu, středomoří - ohrožená a chráněná

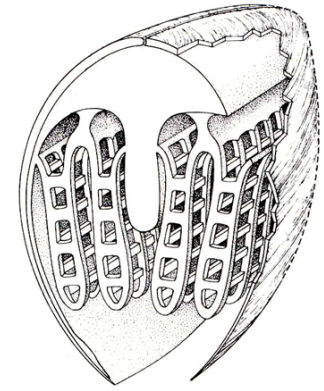

Ostrea edulis - ústřice jedlá, 20 cm, levou miskou přirůstá k podkladu, noha není vytvořena, hojně konzumovaná - chovy

3. Eulamellibranchia - listožábří

- žábry jsou z dvoulupenitých vláken, navzájem spojených příčnými spojkami - vzniká mřížovitá struktury s velkým povrchem; mořští a všichni sladkovodní

Cerastoderma edule - srdcovka jedlá, 6 cm, běžný druh evropských moří, běžně se konzumuje

Pholas dactylus - skulař vrtavý, 12 cm, zavrtává se do jílovitých a pískovcových substrátů, ve tmě namodrale září

Solen marginatus - střenka jedlá, 14 cm, hojná v písčitém dně evropských moří

Margaritifera margaritifera - perlůrodka říční, 13 cm, dožívá se přes 120 let, nejohroženější mlž Evropy

Anodonta anatina - škeble říční, 12 cm, náš nejhojnější velký mlž, žije jak v tekoucích tak stojatých vodách

Čeľad': **Margaritiferidae** - perlorodkovití

Margaritifera margaritifera
- perlorodka říční, 13 cm,
dožívá se přes 100 let,
nejohroženější mlž Evropy

Čeľad': **Unionidae** - velevrubovití

Anodonta anatina -
škeble říční, 12 cm,
náš nejhojnější velký
mlž, žije jak v
tekoucích tak stojatých
vodách

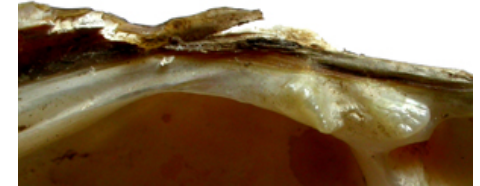
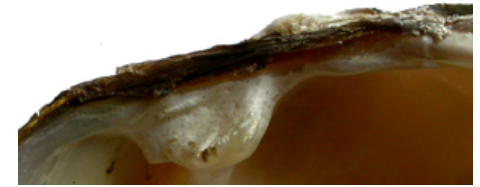
Anodonta cygnea -
škeble rybničná, 25
cm, hojná ve větších
stojatých nížinných
vodách

Čeleď: **Unionidae** - velevrubovití

Unio crassus - velevrub tupý, 7 cm, pouze tekoucí vody od chladných potoků po nížinné řeky, silně ohrožený

Unio tumidus - velevrub nadmutý, 9 cm, nížinné spíše tekoucí vody

Unio pictorum - velevrub malířský, 10 cm, nížinné tekoucí i stojaté vody

Čeľad: **Sphaeriidae** - okružankovití

Sphaerium sp. – okružanka, u nás tři druhy, velikost v dospělosti od 12 do 22 mm, vrcholy téměř symetricky nad středem, druhy nížinných stojatých i tekoucích vod

Pisidium sp. – hrachovka, u nás 14 nesnadno odlišitelných druhů, velikost v dospělosti od 2 do 10 mm, většina druhů okolo 4 mm, pro většinu druhů je charakteristické asymetrické posazení vrcholů, nejružnější typy vodních stanovišť, převážně v nížinách

Čeď: **Dreissenidae** - slávičkovití

Dreissena polymorpha - slávička mnohotvárná, 3 cm, původně pontický druh, u nás s největší pravděpodobností nepůvodní (jistě v povodí Labe), tekoucí i stojaté vody, preferuje písčovny, byssová vlákna k přichycení k podkladu, larva veliger

